

مقدمه

نظریه سازمان از سلسله علوم جدیدی محسوب می‌شود که در نیمه دوم قرن بیستم، بیشتر تحت تأثیر جامعه‌شناسی و به ویژه جامعه‌شناسی سازمان توسعه یافت. نظریه سازمان به بحث از عوامل شکل‌دهنده و اثرگذار بر سازمان می‌پردازد و امکان توسعه سازمان‌های بهتر را مدنظر قرار می‌دهد؛ بنابراین هر چند بیشتر بر جنبه‌های توصیفی تأکید دارد، عرصه تجویز و کاربرد را نیز از نظر دور نمی‌دارد.

نظریه سازمان، به لحاظ گستردگی و تنوع مصادیق و فراگیری موضوع، مورد توجه بسیاری از دانشمندان علوم گوناگون قرار گرفت و در دو عرصه توصیف و تجویز رشد کرد؛ بدین ترتیب، نظریه سازمان با دلالت بر بهبود، تحول و طراحی سازمان، سبب‌ساز شکل‌گیری نحله‌ها و رویکردهای گوناگون به مقوله سازمان شد.

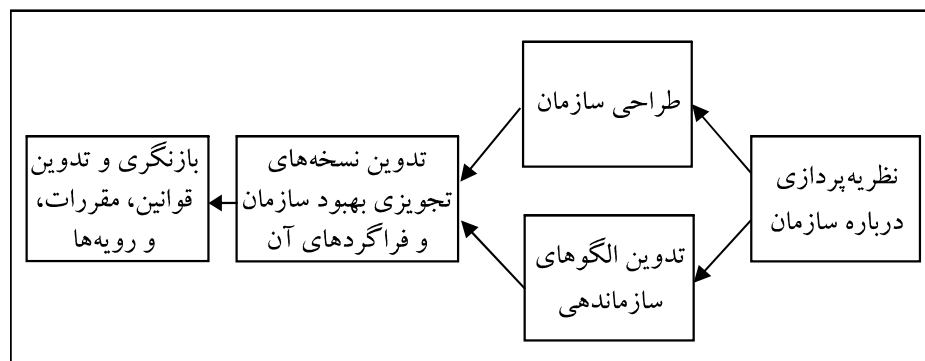
یکی از مهم‌ترین مباحث اثر پذیرفته از نظریه سازمان در عرصه عمل، سازماندهی و الگوهای آن است. سازماندهی از جمله جلوه‌های آفاقی و عینی دانش سازمان است که در انتزاعی‌ترین و ذهنی‌ترین ساحت خود، با عنوان نظریه سازمان جلوه‌گر می‌شود.

نویسندگان درصددند که این جنبه‌های انفسی و ذهنی را با جلوه‌های آفاقی آن پیوند بزنند و امکان تلفیق نظریه و کاربرد را فراهم آورند. این اقدام موجب بروز درهم ریختگی و بی‌نظمی قابل‌ملاحظه‌ای در ابتدای کتاب شده است که به لحاظ صلاحدید عمومی نویسندگان در پیوند زدن مباحث تئوریک با مباحث طراحی و بسته‌های عملی مورد تأکید مشاوران در بهبود سازمان و سازماندهی، حادث شده است.

در گذشته، وضع چنان بود که نظریه‌پردازان، نظریه‌پردازی می‌کردند و طراحان، طراحی و سازمان‌دهندگان نیز به سازماندهی می‌پرداختند و جالب‌تر اینکه مدیران، فارغ از نظریه و طرح و سازمان، به مدیریت خود مشغول بودند. اکنون بر این مهم تأکید می‌شود که «مدیر سازمان‌دهنده است»؛ «سازمان‌دهنده‌ای نظریه‌پرداز و هنرمند» که با ظرافت و زیبایی و درایت و خردمندی، آشوب را مدیریت می‌کند و تلاطم را مهار می‌سازد و مسیر پیشرفت را مهیا می‌کند تا سازمان به اهداف پیشین، حال و آینده خود نائل آید.

در این رویکرد، نظریه‌پردازی مقدمه طراحی و این دو مقدمه سازماندهی محسوب می‌شوند.

از این رو، در کتاب حاضر، بحث از ساحت نظریه آغاز می‌شود و انواع تحلیل‌ها و تقسیم‌بندی‌های نظری مورد بحث قرار می‌گیرند. سپس مقوله طرح سازمانی مطرح می‌شود و پس از آن بحث از الگوهای سازماندهی به میان می‌آید.

در سیر توسعه نظریه سازمان، برخی نسخه‌های تجویزی در قالب بسته‌های نرم‌افزاری اصلاح سازمان مطرح شده‌اند که در این کتاب، در قالب آسیب‌شناسی و تجویز و درمان مورد تأمل قرار گرفته‌اند و سپس به مقوله بسیار حائز اهمیت سازماندهی در عمل پرداخته شده است.

این کتاب حاصل تأملات طولانی نویسندگان در باب نظریه سازمان و سازماندهی و تدوین آن است که به ویژه از سال‌های 1380 به بعد، به مثابه وظیفه‌ای جدی‌تر و مستمرتر بر عهده ایشان قرار گرفته است. نویسندگان ورود به بحث از نظریه سازمان را حاصل بهره‌مندی از استادان و همکاران متعددی می‌دانند که جا دارد از ایشان تشکر شود؛ به ویژه استاد فقید دکتر حسن میرزایی اهرنجانی، و استادان گرامی دکتر سید مهدی الوانی، دکتر علی رضائیان، دکتر اصغر مشبکی و همکاران ارجمند دکتر ابراهیم برزگر، دکتر آرین قلی‌پور، دکتر سید محمد حسین هاشمیان و دکتر محمدرضا اسمعیلی گیوی که در دوران تحصیل و تدریس، نویسندگان از اشاره‌ها و راهنمایی‌های ایشان بهره‌مند بوده‌اند.

در پایان به دانش‌پژوهان پدیده سازمان و امر مدیریت توصیه می‌شود که جلوه نظریه سازمان را در سازماندهی عملی جستجو کنند و تجلی نظریه را در تقارن با عرصه عمل، طلب نمایند.

علی‌اصغر پورعزت

دانشیار دانشگاه تهران

غزاله طاهری عطار

استادیار دانشگاه تهران